

ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๔๖)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย แผ่ธรรมะรังษี มั่นหมายจะเสริมศาสน์ ปลอดภัยพินาศ, คง หากแล้งพระธรรมญาณ จะครองโลกเป็นอากร จะทุกข์ทนทุกคืนวัน ด้วยเหตุอหังการ บรรษัทพระพุทธองค์ ตามแนวพระธรรมนำ เผยแผ่พระธรรมทาน แปรหมั่นสัพพันนัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ สถาปนโลกให้อยู่ เป็นโลกศุขสถาพร ฯ อันทพาลกลีบ ให้แล้วลุสเตรัจฉาน ฯ พินาศกนบมีประมาณ เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ จึงประสงค์ประกอบกรรม ให้โลกผ่องแผ้วพันนัย ฯ ให้ไพศาลพิชิตชัย อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ
--	---

พ.ท.

๒๕๒๓

ACC. NO: 1304
Date Received: 2 NW 30
Call No. W 2440

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโฆษณ์”

สวนอุศุมมุนิธิ

ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ

(ชุดลอยปทุม อันที่ ๔๖)

ของ

พระเทพวิสุทธิเมธี

(พุทธทาสภิกขุ)

วัดพินิจธรรมสาร

อำเภอป่าโมก. จังหวัดอ่างทอง

จัดพิมพ์เป็นธรรมวิทยาทาน

เนื่องในโอกาสชิวโตกาส วันมหาปวารณา

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖

“นิยามจริยธรรมของพระสงฆ์” ฉบับแก้ไข

วิมลคุณธรรม

๒๕๒๕/๒๕๒๕/๒๕๒๕

ธรรมะ แบ่งออกเป็น ๔ ความหมาย

ธรรมะ คือ ตัวธรรมชาติ.

ธรรมะ คือ ตัวกฎของธรรมชาติ.

ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ.

ธรรมะ คือ ผลที่ออกมาจากการปฏิบัติหน้าที่.

จะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องของธรรมชาติ ทั้งนี้
ตัวธรรมชาติ ก็ดี ตัวกฎของธรรมชาติ ก็ดี หน้าที่ต่อ
ธรรมชาติ ก็ดี ผลของมัน ก็ดี เป็นเรื่องของธรรมชาติ.

พ.ท.

ธรรมะวิมลคุณธรรม

ธรรมะวิมลคุณธรรม

ธรรมะวิมลคุณธรรม

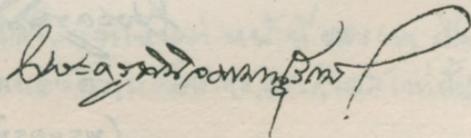
ธรรมะวิมลคุณธรรม

ธรรมะวิมลคุณธรรม

คำนำ

เนื่องในโอกาสวันมหาปวารณา ปี ๒๕๒๖ นี้ ทาง
วัดพินิจธรรมสาร ตำบลบางปลาจอก อำเภอป่าโมก จังหวัด
อ่างทอง ได้จัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง “ความสะอาด ความสว่าง
ความสงบ” จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ซึ่งเป็นคำบรรยายของ
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาส-
ภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ในชุดมหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง ครั้งที่ ๘ ณ ลานหินโค้ง
สวนโมกข์ เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๒๐.๓๐ น.
ได้กราบเรียนความประสงค์และขออนุญาตจากพระเดชพระคุณ
ท่าน จัดพิมพ์มอบให้แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย
เป็นธรรมวิทยาทาน อันเป็นการช่วยเผยแผ่ธรรมะให้
แพร่หลาย พระเดชพระคุณท่านอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตาม
ความประสงค์

ฉะนั้น ชาววัดพินิจธรรมสาร จึงขอกราบขอบ
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาส-
ภิกขุ) ซึ่งเมตตาอนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “ความสะอาด
ความสว่าง ความสงบ” ได้ตามความประสงค์มา ณ โอกาสนี้.

(พระครูพินิจธรรมานุรักษ์)

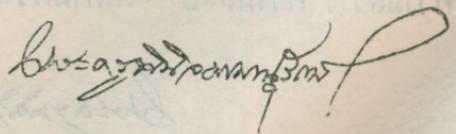
เจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร

๑ กันยายน ๒๕๒๖

อนุโมทนา

การจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ" ซึ่งเป็นคำบรรยายของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) สอนโมกข์ ไซยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อมอบให้แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย เป็นธรรมวิद्याทาน เนื่องในวันมหาปวารณา ปี ๒๕๒๖ นี้ เมื่อวันมาฆบูชา ได้จัดพิมพ์เรื่อง "นิพพานที่นี้ และที่อื่น" ๑,๐๐๐ เล่ม วันวิสาขบูชา จัดพิมพ์เรื่อง "นรกกับสวรรค์" ๑,๐๐๐ เล่ม วันอาสาฬหบูชา จัดพิมพ์เรื่อง "ทิศทั้งหก" ๑,๐๐๐ เล่ม แจกไปแล้ว ได้มีผู้ศรัทธาบริจาคทุนทรัพย์ช่วยค่าพิมพ์ ยังมีรายชื่อข้างท้ายนี้ นับว่าทุกท่านได้เห็นคุณประโยชน์ของการเผยแผ่ธรรมะ ว่าเป็นทานอันเลิศ กว่าทานทั้งหลาย โดยช่วยทำให้ผู้ศึกษามีความรู้มีความเข้าใจ นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง จะได้ไม่เกิดปัญหาความเดือดร้อนว่านวยด้วยประการต่างๆ

ขออนุโมทนาแก่ทุกท่านที่บริจาคทรัพย์ช่วยพิมพ์หนังสือทุกครั้ง จงมีชีวิตรุ่งเรือง เบิกบานแจ่มใส มีปัญญาสามารถเข้าใจในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทุกเมื่อเถิด.

(พระครูพินิจธรรมานุรักษ์)

วัดพินิจธรรมสาร

อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๑ กันยายน ๒๕๒๖

อนิเมทา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ ซึ่งเป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลน ธรรมะอย่างอื่น เช่นหนังสือพิมพ์
ในยุคนั้น ได้เอารูปการ์ตูน อนิเมทา, สิ่งของ อนิเมทา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลคำได้ว่า มีความหมาย มาก
มาย นานา ประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกโอกาสของ
ของ ธรรมชาติ ทุกชนทุกตอน แห่งวิถีชีวิตของ เขา,
เพื่อความดี ซึ่งมีอยู่ อย่าง ดาษดื่น นับ โดย ส่วน ตัว และ
ส่วนรวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะไม่รู้จัก สิ่ง ที่ เรียกว่า
ว่า ธรรมะ อย่าง ถูกต้อง ตั้ง ที่ กล่าว แล้ว เพราะต้อง
ได้ด้อย นานา ในโลก ในระบอบอันเกิดจาก การประทุพ
พล ธรรมะ นั้นเอง. สังฆชาติ กาลสมัยใดคน ย่อมชอบ
ปฏิบัติ ระบอบอันนั้น และเจริญเติบโตในเวลานั้นจนกระทั่ง
อัน มีวิบัติ เป็นกาลสมัย นับเมื่อ ทั้ง ตัว. มหากาลิสต์
ซึ่งมีในโลก คนเห็นเห็นว่า ไม่ได้อะไร ธรรมะ อัน ดี ที่ ใน
โลก แล้ว; แต่ ให้ มี แนว คิด สนทน ที่ เลิศ ให้ ได้ มี ข้อ
ตลอด โดย เป็น พยาน แล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ ของ เขา มี อยู่
เพียง แต่ เขา แนว คิด สนทน ที่ ดี ที่ ควร สนทน ที่ นั้น.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังขาดอยู่ในสภาพเช่นนี้ ถึง

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละ-ไว้เป็นอิสระอย่างถูกต้อง อัน
มีผลอยู่ในจิตใจ สว่างไสว แม้ในยามใดที่จิตต้องอยู่
กับสิ่งใดอย่าง ยึด ยึดติด. มิฉะนั้นจะมี ความสงสัยในใจ ย่อม
มีเวรในใจที่แท้ แห่ง ความหลงใหล สิ้นหวัง ผู้ที่ รู้ธรรมอย่าง แท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยดี ย่อม มีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นต่าง
กัน ทั้ง รู้ว่ากัน หากมีสติปัญญา. ผู้ประ-พาศธรรม ย่อม
รู้สิ่งใหม่ ๆ เมื่อรู้สิ่งเก่า ๆ ได้ประ-พาศธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ ของตนอย่าง อย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้น ของ
ตัวนี้ ทำให้รู้สิ่งใหม่ ๆ. ไม่นับความสงบอันเป็นสมาธิ
คือ สบายกาย กายอันดีงาม คือ สุข ความดี นั้น กาย และ
จิตใจดี มีปัญญา สว่างไสวเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรมะ ของในเรารู้จัก มีสี่อย่าง ถูกต้อง รู้จักดี คือ
แตร คือ มรรค และศีล มีอย่าง ถูกต้อง, มีหน้าที่ ที่ทราบ
การปฏิบัติ สัมพันธ์ ได้เป็นอย่างดี คือ สัมพันธ์ มีรสอร่อย และ
ถูกต้อง คือ เป็นประโยชน์ สันติสุข สันติสุข และ สันติสุข
ของสัตว์ โดยสันติสุข, มีรสอร่อย ถูกต้อง ทั้ง สิ้น
ใจ และ แก่นใจ เด็ดขาด และ พสกยาชาติ ทั้ง ย่อม, มีเมตตา
ความดี ความดี หรือ หน้าที่ เด็ดขาด แม้แต่ น้อย ๆ. คือ
ที่ เรื่อย ๆ ง่าย, ใจดี, หรือ ของดี ตลอดทั้ง ย่อม มี
แต่ ผู้ประ-พาศธรรม. ข้อนี้ หมายถึง ความว่า ธรรมะ มี สี่
หรือ ห้า อย่างดี นี้, มีแต่ สวรรค์ มีแต่ แก่นใจดี
เพราะ ประ-พาศธรรม มีเมตตาดี นี้ ดี.

ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ.

ท่านที่เป็นภิกษุราชภัฏ ผู้ที่จะต้องลาสิกขาทั้งหลาย,

การบรรยายที่เราเรียกว่า มหาวิทยาลัยต่อทางสุนัช
๑๐ ชั่วโมง เป็นตอนที่ ๘ ในครั้งนี้ ผมจะได้กล่าวโดยหัวข้อ
ว่า ความสะอาด ความสว่าง และ ความสงบ.

ศึกษาให้เข้าใจเหตุที่ใช้คำ ๓ คำ.

สามคำนี้เป็นคำพิเศษ ผมเคยพูดขึ้นเป็นครั้งแรก
เมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว; เดียวนี้มีคนเอาไปพูดตามกันมาก

คำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ ในชุดมหาวิทยาลัยฯ ๑๐ ชั่วโมง
ครั้งที่ ๘ วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๓ เวลา ๒๐.๓๐ น. ณ สวนโมกข์

พอดู เพราะว่ามันสะดวกก็ เข้าใจได้ง่าย. แต่เชื่อว่ายัง
เข้าใจกันได้ไม่ถึงที่สุด เพราะมันมีความหมายมาก, มีความ
สำคัญเกี่ยวพันกันมาก จำเป็นที่เราจะต้องเข้าใจให้ถึง
ที่สุด.

ถ้าเรารู้จักคำ ๓ คำ^{นี้} จะรู้อะไรที่เนื่องกับ ๓ คำ^{นี้}
อีกมากที่สุด. สิ่งทั้ง ๓ ^{นี้} จะสามารถช่วยให้เรามี
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่แท้จริงอยู่ในหัวใจ
ของเรา. ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งทั้ง ๓ ^{นี้}, ไม่ทำให้มันขึ้นมา, ก็
ไม่มีโอกาสที่จะทำให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาอยู่
ในหัวใจของเรา.

อีกประการหนึ่ง สิ่งทั้ง ๓ ^{นี้} เป็นสัญลักษณ์
ของจิตว่าง, หรือเป็นคุณสมบัติของจิตว่าง จึงเห็นว่า
ควรนำมาพูด เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ
คำว่า จิตว่าง.

ประเด็นใหญ่ๆ ก็มีอยู่ ๒ คือว่า เรื่องนี้ จะช่วย
ให้เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในใจเรา
ได้จริง, และจะเข้าใจคำว่า จิตว่าง นั้นได้จริง. ผมก็
จะพูดไปตามลำดับทีละตอน.

อะไรสะอาด สว่าง สงบ.

ในตอนแรกนั้นก็พูดว่า ที่ว่า สะอาด สว่าง สงบ นั้น สะอาด สว่าง สงบ ของอะไร? ก็ตอบว่า ของจิต นั้นเอง. สะอาด สว่าง สงบ ในที่นี้ไม่ใช่ที่อื่นไม่ใช่พื้นที่ ไม่ใช่ บ้านเมือง; แต่ว่า เป็นภาวะของจิต ที่ได้รับการอบรม ถึงที่สุดแล้ว.

สะอาด มีความหมายอย่างไร? ตอบ เพราะไม่สกปรกด้วยกิเลส.

สว่าง หมายความว่าอย่างไร? เพราะไม่มีมืดด้วย โมหะ หรืออวิชชา.

ที่ว่า สงบ เพราะอะไร? เพราะไม่มีการปรุงแต่ง ที่เรียกว่า สังขารนั้นเพราะไม่มีการปรุงแต่ง.

ก็ดูกันไปตามลำดับว่า สะอาด เพราะไม่สกปรก ด้วยกิเลส. คำว่า กิเลส แปลว่า สกปรก. ของสกปรกทั้งหลายนี้เขาเรียกว่ากิเลส. เดียวนี้เอามาเป็นชื่อของกิเลส ใจใจ.

ที่นี้ สว่าง นี้ตรงกันข้ามกับมืด, มืดด้วยโมหะ, มืดด้วยอวิชชา ฉะนั้นจึงทำให้จิตมืด.

ที่^{นี้} สงบ เพราะไม่มีอะไรมากระตุ้น หรือ
 ปรุงแต่ง.

คำว่า *สังขาร* นี้ คือ *การปรุงแต่ง*. คือทำให้อะไร
 เกิดขึ้นใหม่เรื่อนั้นแหละเรียกว่าสังขาร มันก็คือเหตุ^{นั้น}เอง,
เหตุที่ปรุงแต่งให้เกิดผล; อากา^รที่ปรุงแต่ง^{นั้น}เขาเรียกว่า
 สังขาร.

คำว่า *สังขาร* แปลว่า *ปรุงแต่ง* ^{นี้}ให้ช่วยจำไว้ให้ดี
 ที่ก่อน เดียวก็จะพูดให้มันชัดเจนไป, เดียวนี้เราเข้าใจคำว่า
 สังขารในความหมายอื่น; แต่ตัวหนังสือมันคือปรุงแต่ง.

รู้จักสิ่งสกปรกแล้วจะ รู้จักสะอาด.

เอ้า, ที่^{นี้}จะดูในเรื่องสะอาด ข้อแรก. กิเลส
 เป็นเหตุให้สกปรก เพราะไม่สะอาด. ที่^{นี้}กิเลสคืออะไร?
 กิเลส เรียกโดยชื่อว่า โลกะ โทสะ โมหะ ^{นี้}ตัวบท หรือ
 แม่บท ของมัน. จากโลกะ โทสะ โมหะ ^{นี้}ออกไปเป็นข้อ
 อย่างอื่นอีกมากมาย; แต่มันรวมได้ใน ๓ ชุ^ตนี้. ฉะนั้น
 เราศึกษา ๓ ชุ^ตนี้ เราก็จะเข้าใจได้หมด.

โลภะ โทสะ โมหะ ๓ ชื่อนี้คือกิเลส ; สกปรก
 เหมือนกับว่าของสกปรกนั้นทำให้เสื้อผ้า เนื้อตัว สกปรก.
 เดียวนี้ ของสกปรกก็ทำให้จิตใจสกปรก.

โลภะคืออะไร, โทสะคืออะไร, โมหะคืออะไร,
 ผมก็เคยพูดมาแล้ว ; แต่กลัวว่ายังจำไม่ได้ หรือไม่ชัดเจน.
 ช่วยจำกันไว้ให้ดี ๆ เถอะ มันเป็นหลักที่จะช่วยให้เรา
 เข้าใจธรรมะง่ายที่สุด.

โลภะ หรือ ราคะ นี่มันพวกหนึ่ง เป็นพวกที่
 จะเอา. โลภะ คือจะเอา, อยากจะได้. ราคะ มันมาจาก
 ร-ช แปลว่า ติดอยู่ กอดรัดอยู่ กำหนดอยู่ ย้อมอยู่
 เหมือนกับสีย้อมผ้า ราคะ. ฉะนั้น ราคะ เป็นกิเลส
 พวกแรก คือ พวกที่จะเอา แล้วจะติดกันอยู่.

ที่พวกที่ ๒ คือ โทสะ หรือ โกรธะ. โทสะ
 ก็โกรธ, โกรธ ก็โกรธ, ตัวมันตรงกันอยู่แล้ว. โทสะก็
 ประทุษร้าย คือ จะทำลาย ; ไม่อยากเอา, ไม่อยาก
 ติดกันอยู่, อยากจะแยกออกไป และทำลายเสีย, อាកารของมัน
 อย่างนี้.

ที่พวกที่ ๓ โมหะ ก็แปลว่า หลง หลงก็คือว่า มัน
 ไม่รู้ว่าจะเอาหรือไม่เอา, ก็มีความสงสัย สนใจผูกพันอยู่
 จะไม่แน่ว่าจะเอา หรือจะทำลาย มันต่างกันอย่างนี้.๒

ตัวแรก จะเอาเข้ามายี่สิบไว้ กอดรัดไว้. ตัวที่ ๒
 จะผลักรออกไป, จะทำลายเสียให้หมด. ตัวที่ ๓ นี้ไม่เห็น
 ได้แต่่วนเวียน ๆ สนใจอยู่นั้นแหละ, สงสัยอยู่นั้นแหละ,
 โง่อยู่นั้นแหละ.

ถ้าว่ามันมีกิเลสซ้อนเข้ามา เราก็แยกดูความหมาย
 ของมัน ซื่อจะอย่างไรก็ได้สุดแท้ ดูความหมาย. ถ้า
 ความหมายเป็นพวกจะเอา จะยึด ละก็ เป็นพวกแรก,
 ความหมายจะต้อออกไปเสีย ตีเสียให้ตาย เป็นพวกที่ ๒,
 ถ้าว่าวนเวียนพัวพันอยู่ด้วยความโง่ ความหลง ความสงสัย
 แลก็เป็น พวกที่ ๓.

ฉะนั้นการที่เขาจะให้เราสงเคราะห์กิเลสซ้อนซ้อน
 ลงไปในกิเลส ๓ พวกนี้เราเอาหลักกันเป็นหลัก ไม่มีทางผิด.
 ถ้าผิดก็คือครูสอนผิดเอง; เพราะว่ารวมชาติของกิเลส
 มันมีอยู่อย่างนี้.

เมื่อ ความโลภเกิดขึ้นในใจ ก็ศึกษาให้รู้จัก
 ความโลภ. เต็มวันไม่ศึกษา; โลกให้สนุกไปเลย ไม่ได้
 ศึกษาตัวความโลภให้รู้จักว่ามันเป็นอย่างไร. โกรธขึ้นมา
 ก็ไม่สนใจศึกษา ว่าความโกรธคืออะไร, มันก็สนุกไปเลย

โกรธความมันก็สนุกไปแบบหนึ่งเหมือนกัน. โมหะ มัน
 มีหรือ โง่ นี่ยากที่จะศึกษา; แต่อย่างน้อยวางหลักไว้ว่า
 พอโง่เมื่อไรก็จะ ศึกษาคูที จะสนใจความโง่ของตัวเอง.
 ให้รู้จักไว้ทุกคราวที่โง่ สักวันหนึ่งมันก็จะรู้จักโมหะ.

กิเลสเกิดครึ่งใด จะฝังความเคยชินไว้.

เฮ้, ที่นี้มีความโลภขึ้นมาก็ตาม ความโกรธ
 หรือ ความหลง ก็ตาม มันเกิดขึ้นครึ่งหนึ่ง นี่มันฝังราก
 ของมันไว้ คือความเคยชิน ที่จะเป็นอย่างนั้นอีก; นี่เขา
 เรียกว่า อนุสัย ที่นี้จะไม่เรียกว่า กิเลสละ กิเลสของสกปรก
 เกิดขึ้นแล้ว มัน จะฝังอนุสัยไว้สำหรับจะเป็นอย่างนั้นอีก.

ความโลภ หรือ ราคะเกิดขึ้น มันก็ลงอนุสัย ลง
 รากอนุสัย ที่จะเคยชินไว้ เรียกว่า รากานุสัย. ถ้าโกรธ
 ที่หนึ่ง มันก็ลงอนุสัยไว้ คือความเคยชินที่จะเป็นอย่างนั้น
 อีก เรียกว่า ปฏิฆานุสัย นี่ถ้าว่ามันโง่ หลง มีโมหะ ไป
 ที่หนึ่งแล้ว มันก็เก็บความเคยชินนั้นไว้ เรียกว่า อวิชขานุสัย.

เพราะเรามี อนุสัยที่สำหรับจะโลภ เรา จึงโลภ
 ง่ายที่สุด ใจเป็นสายฟ้าแลบ.

เพราะเรามี ปฏิฆานุสัยเก็บไว้ในสันดาน เรา
จึงโกรธง่ายที่สุด, โกรธเร็วที่สุด เหมือนกับสายฟ้าแลบ.

ที่นี้เรามีวิชชานุสัยเต็มที เราจึงโง่ง่าย เผลอ
ง่าย สะเพร่าง่าย อวดดีง่าย, อะไรทุกอย่างที่มันเป็นเรื่อง
ของความโง่. ฉะนั้นความโง่นี้ไม่ใช่ของยากนะ มันโง่ได้
เป็นสายฟ้าแลบ, โง่ได้เหมือนกับฟ้าแลบ เร็วมาก สะเพร่า
ประมาท ผลุนผลันออกไปด้วยความประมาทนี้; เพราะ
เราเก็บอนุสัยไว้ในสันดาน.

อนุสัย นี้แปลว่า นอนตาม หรือ ตามนอน มันก็คือ
ความเคยชินที่จะเป็นอย่างนั้น สะสมไว้; แต่ไม่ใช่ว่า
สะสมไว้อย่างของ อย่างสิ่งของ อย่างเก็บเงินเก็บอะไรนะ
มันสะสมความง่ายที่จะเกิด; แต่มันก็ไม่ได้เกิดอยู่ตลอด
เวลาดอก; แม้อนุสัยนี้ มันก็เพียงแต่ว่า สะสมความ
เคยชินที่จะเป็นอย่างนั้น เพราะในสันดานของเราอันมัน
ง่ายที่จะเป็นอย่างนั้น; ส่วนนี้ ส่วนที่ง่ายที่จะเป็นอย่าง
นั้น ก็เรียกว่า อนุสัย.

ที่นี้ อนุสัยเก็บไว้ทุกทีที่มีกิเลส; พอเกิดโลก
ทีหนึ่ง ก็เก็บราคานุสัยไว้, โกรธทีหนึ่ง เก็บปฏิฆานุสัยไว้,

โง่ที่หนึ่ง เก็บอวิชชาสูญไว้, ก็ลองคำนวณดู ปีหนึ่งเรา
โง่ก็ครั้ง โกรธก็ครั้ง โมหะก็ครั้ง แล้วมันก็มีมาก ๆ จน
เป็นสันดาน.

อนุสัยมากกตตันออกมาเป็นอาสวะ.

ที่มันจะออกมานี้ ที่เก็บไว้มาก ๆ, การที่จะออก
มันก็ยิ่งง่าย. เพราะมันมีมาก ถ้ามันไหลออกมา เขา
เรียกว่า อาสวะ. มองลงไปที่ความกตตันที่มันเก็บไว้มาก,
แล้วมันก็มีความกตตันที่จะออกมา. ความกตตันที่ออกมา
นี้เราจะเรียกว่า อาสวะ แปลว่า จะไหลออกมา, การไหล
ออกมา ก็ออกมาแสดงมาเป็นกิเลส อีกแหละ.

หรือถ้าว่ามันจะ ไหลไปทางอื่น เป็นกาม เป็น
ภพ เป็นอะไรก็มี: ชื่อมันแปลกออกไป : *กามาสวะ*—
อาสวะทางกาม ก็พวกโลก พวกราคะ, *ภวาสวะ*—พวก
โมหะ จะเป็นนั่นเป็นนี่, *อวิชชาสวะ* ก็พวกโมหะ.

เรามี คำ ๓ คำ ทำงานเนืองกัน กิเลส ที่เกิดขึ้น
สกปรก, แล้วสะสมความเคยชินแห่งกิเลสไว้ เรียกว่า อนุสัย.

นี้ความกดดันที่จะออกมา หรือออกมาแล้ว ไหลออกมาแล้ว ก็เรียกว่า อาสวะ.

กิเลส อนุสัย อาสวะ ทำงานเนืองกัน.

นี่มีคำที่พูดกันอยู่บ่อยๆ แต่ดูจะยังไม่เข้าใจกันว่า มันเป็นคำโดยถูกต้องอย่างไร? และทำหน้าที่อย่างไร? กิเลสทำจิตให้สกปรก, อนุสัยก็ทำสันดานให้สกปรก; เพราะอนุสัยนี้เก็บไว้ในสันดาน. กิเลสนี้ มันเกิดขึ้นแล้ว ที่จิต ก็ทำจิตให้สกปรก. อนุสัยเก็บไว้ในสันดาน มัน ก็ทำสันดานให้สกปรก. ที่นี้ อาสวะออกมา ออกมา อย่างไร, ที่ไหน, เมื่อไร, ก็ทำอันนั้น ที่นั้น เมื่อนั้น ให้สกปรก; นี้ ออกมาจากสันดาน.

ที่นี้คำว่า กิเลส นี้ สกปรก, สกปรกแก่สันดาน ส่วนลึกของจิต, แล้วก็ สกปรกที่จิตด้วย, นี้ ไหลเลย ออกมาข้างนอก มาที่กายที่วาจา ก็พลอยสกปรกไปด้วย. ถ้ากิเลสทำให้พูดออกมา มันก็พูดสกปรก, กิเลสให้ทำ กรรม ทำกิริยา แล้วมันก็สกปรก. ฉะนั้น กายวาจาก็ พลอยสกปรก, จิตก็สกปรกมาแล้ว, สันดานก็สกปรก

เมื่อเกิดอนุสัย หรือมันทำให้อัสวะไหลออกมา ก็สกปรก
ตลอดสายเลย

นี่กิเลสมันสกปรกอย่างนี้ : เราจะต้องสังเกตให้ดี
กำหนดศึกษาให้ดี ให้รู้จักตัวจริงของมัน อย่าเป็นแต่ตัว
หนังสือ นี่เพราะอย่างนี้แหละ มันจึงสกปรก, กิเลสเป็น
เหตุให้สกปรก.

หลักปฏิบัติในการกำจัดให้สะอาด

เอ้า, ที่นี้จะถือโอกาสพูดไปเสียเลยว่า จะทำให้
สะอาดได้อย่างไร? คุณเป็นคู้ๆไปเสียดีกว่า.

มีพระบาลีว่า *ปญญา ปริสุตติ — ย่อมบริสุทธิ์*
ด้วยปัญญา คือ *สะอาดด้วยปัญญา*. ปัญญาเป็นความรู้
เป็นของฟอกให้สะอาด; ท่านจึงว่าบริสุทธิ์ คือสะอาด
ได้ด้วยปัญญา.

ที่นี้เรา จะมีปัญญาตอนไหนกันที่จะไม่ให้เกิด
กิเลส? เมื่อตอนบ่ายก็พูดถึงเรื่อง ปฏิจสมุบาท ที่ว่า
จะเกิดกิเลสเมื่อผัสสะมันโง่, เมื่อผัสสะไม่มีปัญญา.
เมื่อสัมผัสอะไรด้วยความโง่ แล้วตอนนั้นมันจะเกิดกิเลส.

ถ้ามี ปัญญาмаທັນທີ່ผัสสะ ผัสสะไม่โง่ ก็รู้จัก ผัสสะ รู้จักเวทนา; ไม่เข้าใจผิด เป็นเวทนาน่ารัก น่าเกลียด น่าโกรธ น่ากลัว กิเลสก็เกิดไม่ได้ ถ้ามีปัญญา มาທັນ โดยสตินำมา ในขณะที่แห่งผัสสะ; เวทนาจะ หลอกเราไม่ได้ เรารู้เท่าเวทนา ว่าเวทนาเป็นอย่างนี้ๆ ไม่ ยึดมั่นในเวทนานั้น. นี่ สะอาดเพราะปัญญา อย่างนี้.

ที่นี้ จะสะอาดลึกลงไปได้ ถ้าว่าเราห้ามกิเลส ไว้เสียได้, ขำระกิเลสเสียได้ด้วยปัญญา อนุสัยมันก็ไม่เกิด. เพราะว่ามันไม่เกิดกิเลส มันก็ไม่เกิดอนุสัยซึ่งเป็นของคู่กัน. เมื่อไม่เกิดอนุสัย สันดานมันก็สะอาด; สันดานก็สะอาด เพราะไม่มีอนุสัยไปกองอยู่ที่นั่น.

ที่นี้ ถ้าอนุสัยไม่เกิดไม่มี อาสวะมันก็ไม่มี; เรียกว่าสันดานถึงจิต, ถึงทางออกมาถึงกายถึงวาจา ตลอด ทางที่มันจะไหลออกมานั่น มันก็ไม่มีของสกปรก มันก็ สะอาดกันไปหมด.

นี่ถ้าทำได้แบบนี้ มีผลให้สะอาดแก่สันดาน แก่จิต แก่ทวาร ทางกาย ทางวาจา ด้วย. นี่คือสิ่งสกปรก เป็น

เหตุให้สกปรก, แล้วก็ล้างมันออกเสียได้อย่างนี้. ^๕ ^๗ ็นเป็น
เรื่องที่ ๑ คือความสะอาด.

ความสว่างมีได้เพราะขจัดมืด.

ที่นี้เรื่องที่ ๒ คือ ความสว่าง ไม่สว่างเพราะมัน
มืด; ถ้าเอามืดออกไปเสีย ก็มีสว่าง. เราควรจะต้องว่ามืด
นั้นมันของเกิดใหม่; ถ้ามันไม่เกิดมา มันสว่างอยู่โดยธรรมชาติ.

หลักทางจิตใจก็เป็นอย่างนั้น คือว่า จิตนี้^๕ เป็น
ประภัสสร คือสะอาดอยู่ สว่างอยู่ สงบอยู่; แต่พอ
กิเลสเกิดขึ้น มัน ก็สกปรกมืดมัว กระทบกระวาย อย่างนี้.
แสงสว่างทางวัตถุ เช่นดวงอาทิตย์มันมีอยู่; ถ้าอย่ามีอะไร
มาบังดวงอาทิตย์ แสงก็ส่องสว่างอยู่เรื่อย; เดียวนี้โลกเรา
นั้นมันถูกบังด้วยเหลี่ยมหนึ่งของโลก มันก็มีอยู่ตามัน
เรียกว่ามีคมันมีอะไรมาบังมันก็มีค; เอาของบังออกเสีย
มันก็สว่าง.

เราจะถือหลักว่า สว่างนั้นคือของเดิม มืดนี้มา
ใหม่; เหมือนกับสะอาดนี้ของเดิม สกปรกนี้มาใหม่.

นี้สว่างของเดิม มีต้นมาใหม่, มีตทางจิตใจ. มีตทางวัตถุ
เช่นไม่มีแสงแดด มันก็มีตทางวัตถุ. เดียวนี้ไม่มีปัญญา
มันมีโมหะ มีอันนี้เข้ามาบังมันก็มีตทางจิตใจ.

อวิชชา ก็ต้อง ถือว่าเป็นกิเลสเหมือนกันละ,
โมหะก็เป็นกิเลส, อวิชชาก็เป็นกิเลส. กิเลสแม่กิเลสลูก
กันไปตามเรื่อง, อวิชชามันเป็นกิเลสแม่ มันคลอดลูกมา
เป็นโลภะ โทสะ โมหะ เป็นกิเลสลูก.

ที่นี้เราก็ มีตอยู่ด้วยกิเลส อาการนี้ชื่ออีกอย่างหนึ่ง
ฟังดูไพเราะดี คือ *กิเลสนิทรา เป็นบาลีก็ กิเลสนิทรา*; ถ้า
เป็นไทยก็ กิเลสนิทรา คือหลับแห่งกิเลส, *หลับอยู่ด้วย
กิเลส, กิเลสทำให้เราเป็นเหมือนคนหลับ.* นี้เขาก็เรียกว่า
หลับอยู่ด้วยกิเลส.

ถ้าผมพูดว่า ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้หลับอยู่ด้วยกิเลส
คุณจะโกรธไหม? ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้กำลังหลับอยู่ด้วยกิเลส-
นิทรา ถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีความรู้ ก็ยังหลับอยู่ หลับ
อยู่ด้วยกิเลสนิทรา ทั้งที่เขียนหนังสืออยู่ได้ละ.

นี่รู้จักอาการอย่างนี้ไว้เสียบ้าง ว่ามีตอย่างไร นี้ก็
เขียนหนังสือก็ได้; แต่มันมีโมหะมีอวิชชา นี้ก็เรียกว่า

มืด, หลับอยู่ด้วยกิเลสนิทรา, มันมืดทางวิญญาน. เขา
 ถือว่ามันเป็นความมืดยิ่งกว่าทางวัตถุ; มืดเพราะไม่มีแสง-
 อาทิตย์ก็มีมืด อย่างกลางคืนมันมืด. แต่มืดด้วยกิเลส มืด
 ด้วยอวิชชา มืดยิ่งกว่านั้น; มืดยิ่งกว่าขาดแสงแดด, มืด
 ยิ่งกว่าตาบอด; ตาบอดก็ไม่มืดเท่าไรเพราะมันยังมีความ
 คิดนึกกรูสโกอะไรได้.

มีหลักเป็นพระพุทธรูปที่ว่า โลกนี้ โลกคือห่มุ-
 สัตว์นี้ มันถูกอวิชชาห่มอยู่ เป็นเปลือกห่มอยู่ แสงสว่าง
 เข้าไปไม่ได้; โลกคือห่มุสัตว์มันก็มืด. แสงสว่างแห่ง
 พระธรรมเข้าไปในจิตของเราไม่ได้ เพราะอวิชชาห่มไว้
 จิตใจของเราก็มืด. นี้เรียกว่า มืดทางจิตใจ มันเป็นอย่างนี้.

มืดไม่รู้จริงนี้มันก็ทำผิดเหมือนคนตาบอดนี้. เดิน
 มันก็เกิดเรื่อง, คือเดินมืดๆ มันก็เกิดเรื่อง; เพราะมันมืด.
 นี้จิตมืดด้วยอวิชชาไปทำอะไรเข้ามันก็เกิดเรื่อง, คือ
 เป็นไปในทางร้าย จะบังเอิญให้ถูกต้องมีผล นี้มันเป็นไป
 ไม่ได้. นี้เรากลัวความมืดของอวิชชา ของโมหะ; เรียกว่า
 มันมืดแล้ว, มันไม่สว่างแล้ว.

หลักปฏิบัติในการทำให้สว่าง.

ที่นี้จะทำให้สว่าง จะทำอย่างไร? นี้ ก็บอกกันอยู่ตรง ๆ แล้วเป็นคูกันอยู่แล้ว ว่า **ปัญญาเป็นแสงสว่าง นตฺถิ ปรภฺญา สมา อาภา - แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาแล้วไม่มี.**

แสงสว่างมีมากชนิด; แต่แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี. ฉะนั้นถือว่าแสงสว่างของปัญญานั้นสูงสุด; ก็เอาแสงสว่าง มาสิ คือปัญญา นี้ มาจึเข้าไปที่โมหะ หรือ อวิชชา คือความมืด. นี้เครื่องกันเครื่องบังให้มืด มันก็หลีกไป มันก็เกิดความสว่างขึ้นที่นั่น.

แสงสว่างนี้มีชื่อเรียกหลาย ๆ ชื่อ; แสงสว่างทางจิตใจนี้ บางทีก็เรียกว่าปัญญา, บางทีก็เรียกว่าธรรมจักรุ, บางทีก็เรียกว่า วิชชา, บางทีก็เรียกว่า อาโลโก อาโลกะ, **อาโลกะ** นี้แปลว่า **แสงแดด**; แต่เดี๋ยวนี้อามาเป็นชื่อของแสงปัญญา. นี้รู้อย่างที่เคยบอกมาแล้วว่า คำชาวบ้านถุกยืมมาใช้เป็นคำธรรมะ ที่เรียกเหมือนกันกับคำเดิมนั่นแหละ; แต่มีความหมายอย่างอื่น คือ มีความหมายในทางจิตใจ.

นี้ จักขุว่าลูกตา นั้นมีไปใช้ในทางธรรมะ เป็น
ปัญญาจักขุ, วิชาความรู้ ทางจิตทางวิญญาณ, แสงสว่าง
ทางจิตทางวิญญาณ ก็ล้างโมหะ ล้างอวิชชา ที่ทำให้มืด
นั้นหมดไป มันก็สว่าง.

เดี๋ยวนี้ที่เราพูดกันติดปากกันว่า การศึกษานี้ทำให้เรา
ฉลาด ทำให้เราสว่าง; แต่ดูมันจะผิวเผินไปสักหน่อย.
นี่ไปเรียนไปเข้าโรงเรียนเข้ามหาวิทยาลัย มีการศึกษาแล้วเรา
ก็สว่าง.

สว่างนั้นมันไม่สว่างถึงที่จะเดินทางไปนิพพาน มัน
สว่างอยู่ใกล้ๆ นี้; เว้นเสียแต่ว่า ถ้าเราเอาคำว่าศึกษา
นั้นนะ ให้ไปมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าสิกขา คือ ศีล
สมาธิ ปัญญา ถ้าศึกษานี้ทำให้สว่างได้จริง, ศีล สมาธิ
ปัญญา นี้ที่ทำให้สว่างได้จริง.

ถ้าศึกษาอย่างที่เรามี เป็นการศึกษาระบบมหา-
หาลาวันนี้ ไม่มีทางที่จะสว่างได้ ฉะนั้นชวนกันมาต่อหาง
สุนัขกันเป็นการใหญ่. ศึกษาทำให้สว่าง จะต้องศึกษา
ที่ถูกต้องและเพียงพอ, แล้วก็ให้เป็นการศึกษาใน

ความหมายว่า สิกขา : ศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญา
สิกขา : นี้จะทำให้สว่างได้.

ศีล สมาธิ ปัญญา ทำงานเหมือนกับสหกรรม :
พื้นฐานที่ดีเป็นศีลก็ง่ายที่จะมีสมาธิ, มีสมาธิแล้วมัน
ก็ง่ายที่จะมีปัญญา มันร่วมมือกันได้, จะใช้ทำมิตให้สว่าง
ก็ได้, หรือจะใช้ทำสกปรกให้สะอาดก็ได้. เอ้า, นี้เรียกว่า
เรื่องสว่าง เรื่องที่ ๒.

ความสงบ, ต้องรู้จักเหตุคือสังขาร.

ทีนี้มาเรื่องที่ ๓ เรื่องสงบ. เหตุที่ไม่สงบ คือ
ไม่สงบเงียบราบคาบลงไปได้ เพราะมีของกวน คือปรุง
คือกระตุ้น ปรุงไว้ นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า สังขาร มันก็คือ
กิเลสอีกนั่นเอง กิเลสอวิชชา. กิเลสเมื่อบทนั้นนะ มัน
ทำให้เกิดสังขาร คือของปรุง; เมื่อปรุงแล้วมันก็สงบ
ไม่ได้นี่ เพราะมันไปกระตุ้น ไปทำให้เกิดอันใหม่ เกิด
ของใหม่.

สังขาร นี้แปลว่า ปรุงแต่ง, เป็นการปรุงแต่งก็
เรียกว่า สังขาร ได้, อำนาจที่จะปรุงแต่งก็เรียกว่า สังขารได้.

เรามักจะเข้าใจว่า สังขารร่างกายเสียเรื่อยไป *สังขารร่างกายนั้น* คือของที่ถูกปรุงแต่ง ก็เรียกว่า *สังขาร* เหมือนกัน.

นี่คุณคอยสังเกตให้ดีๆ *สังขาร* น้อยอย่างน้อยก็ ๓ ความหมาย : *สังขาร* คือ การปรุงแต่ง หมายถึงกิริยาที่ปรุงแต่ง, นี่*สังขาร* สิ่งซึ่งเป็น *ผู้ปรุงแต่ง* ก็*สังขาร* อีกแหละ, แล้วสิ่งที่ถูกปรุงแต่ง ก็เรียกว่า*สังขาร* อีกแหละ.

ผู้ปรุงแต่ง ก็คือกิเลสประเภทอวิชชา^๕; มันทำหน้าที่ปรุงแต่ง, ทำการปรุงแต่ง ไม่ยอมให้หยุด.

แล้วสิ่งที่ถูกปรุงแต่ง ก็คือ*สังขาร* นามรูป^๕ในร่างกายจิตใจนี้ เรียกว่า*สังขาร* เหมือนกัน เพราะมันถูกปรุงแต่ง.

ที่^๕ กิริยา ที่เป็นอย่างนั้น ก็เรียกว่า*สังขาร* เหมือนกัน, คือการปรุงแต่ง.

สังขาร มันมีถึง ๓ ความหมายอย่างนี้ *ผู้ปรุงแต่ง* ก็เรียกว่า*สังขาร*, *ผู้ถูกปรุงแต่ง* ก็เรียกว่า*สังขาร*, กิริยาปรุงแต่ง ก็เรียกว่า*สังขาร*.

นี่ *ปรุงแต่ง* มันหมายความว่ามากวน มาทำมาทุกอย่าง ที่จะไม่ให้จิตอยู่อย่างสภาพเดิม; เหมือนกับว่าเรา

ปรุ้งแกง ปรุ้งกับ ปรุ้งอะไรขึ้นมา ปรุ้งบ้าน ปรุ้งเรือน
 ปรุ้งเมือง อะไรขึ้นมานี้; มันทำให้เกิดอะไรขึ้นมาใหม่เรื่อย;
 อันนี้ไม่สงบเพราะกิเลสเป็นผู้ปรุ้ง.

ต้องหยุดสังขารเสีย คือ หยุดการปรุ้งแต่งเสีย
 แล้วก็สงบ, ต้องทำลายทำกิเลสที่เป็นผู้ปรุ้งเสีย; ถ้าไม่
 อย่างนั้นแล้วมันก็มีผู้ปรุ้ง, มีเหตุปัจจัยสำหรับการปรุ้ง
 มันก็ปรุ้งกันเรื่อย. กิริยาปรุ้ง ก็คือปฏิบัติสมุปปาท
 อย่างที่ว่ามาแล้วตอนกลางวัน นั้นมาปรุ้ง, ปรุ้งเรื่อยไป
 จนถึงที่สุด.

หลักปฏิบัติ ในการหยุดปรุ้ง.

ที่นี้ จะหยุดการปรุ้งแต่งได้อย่างไร? โอ้ย มันก็
 ปัญญา อีกแหละ มันน่าหัวที่ว่า ปัญญาเป็นอาวุธ
 สारพัตติก, เป็นยาสารพัตติก, ที่จะแก้ปัญหาคือสารพัตติก.
 ปัญญาเห็นโทษของการปรุ้งแต่ง แล้วมันก็จะหยุดการ
 ปรุ้งแต่ง; ถ้ายังไม่เห็นโทษของการปรุ้งแต่ง มันก็ไม่หยุด
 การปรุ้งแต่ง.

นี่จะต้องมีปัญญาแหลมลึก มองเห็นการปรุงแต่ง มองเห็นโทษของการปรุงแต่ง มองเห็นการปรุงแต่งมันบีบคั้น, ทำให้เราต้องเวียนว้ายไป คือ เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป, เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไปนี้ คือเวียนว้ายไปในการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ไม่น่าสนุกเลย.

พอปัญญามองเห็น อย่างนี้ ก็เบื่อ ต่อการที่จะเวียนว้ายไปในการปรุงแต่ง, จึงทำหน้าที่ที่จะหยุดการปรุงแต่ง. *อุปสม* แปลว่า *สงบ*, *เข้าไปสงบ*, *สงฺขารอุปสม*, *สงฺขารวุปสม* - *เข้าไปสงบเสียซึ่งสังขาร* คือหยุดปรุงแต่งนี้จึงจะสงบ คือไม่เวียนว้าย.

นี่เอาปัญญาทำหน้าที่ นับตั้งแต่เข้าใจเรื่องนี่ ; เกลียดการปรุงแต่ง แล้วทำลายตัวผู้ปรุงแต่ง คือ *อวิชชา*. *หนทางที่มันจะปรุงแต่ง*, *ปัจจัยที่มันจะปรุงแต่ง* ก็ถูกปัญญาควบคุม หรือว่า ทำลายหมดสิ้น. *หมดการปรุงแต่ง* นี้เรื่องความสงบ.

ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ มีอยู่ ๓ คำ ๓ อย่าง เป็นคุณสมบัติของจิต, ถ้าจิตได้กระทำถูกต้อง

ตามหลักเกณฑ์ที่ว่าไปแล้ว, จิตก็มีคุณสมบัติ คือ สะอาด
คือ สว่าง คือ สงบ.

พอดีผมเลือกเอาตัว ส.ไว้ : สะอาด สว่าง สงบ
คำอื่นมันก็มี แต่มันไม่เป็นตัวอักษรที่จะมาเข้าชุดกันได้,
เลยเลือกเอา สะอาด สว่าง สงบ เพื่อจะเอาตัว ส. ๓ ตัว ๓ ส.
เพื่อจำง่าย เพื่อสังเกตง่าย เพื่อเรียกง่าย ๓ ส. ถ้าพูดว่า
สาม ส. แล้ว ขอให้นึกถึง สะอาด สว่าง สงบ, แล้วเป็น
คุณสมบัติของจิตในบัดนี้ ที่ได้อบรมดีแล้วด้วยภาวนา.
เป็นอันว่า เรารู้จักสิ่งทั้ง ๓ นี้ คือ สะอาด สว่าง และ
สงบ.

สะอาด สว่าง สงบ เกี่ยวกับ พระรัตนตรัย.

เอา, ที่นี้ที่เกี่ยวกับ พระรัตนตรัย อย่างไรต่อไป
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; เราจะไม่ดูแต่ที่
เปลือก เราจะดูให้ลึกเข้าไป ถึงส่วนลึก ส่วนใน ส่วน
หัวใจ.

พระพุทธเจ้าโดยเปลือกนอก ก็คือสังฆารร่างกาย,
มีเบญจขันธ์, มีอะไรเหมือนกับเราทั่วไปนี้ นั่นเป็นพระ

พุทธเจ้าส่วนที่เป็นนามรูป เนื้อหนังข้างนอก. แต่คุณค่าคุณสมบัติส่วนลึกของท่าน ก็คือ ความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตของท่าน. ในหัวใจของพระพุทธเจ้า มีความสะอาด คือบริสุทธิ์, มีความสว่าง คือ ปัญญา มีความสงบ คือนิพพาน หรือสันติ; เรียกเป็นไทยๆ กันดีกว่าว่า สะอาด สว่าง สงบ มีอยู่ในส่วนลึก ศูนย์กลางของความเป็นพระพุทธเจ้า, ก็เรียกว่า หัวใจของพระพุทธเจ้า คือความสะอาด สว่าง สงบ; แต่หัวใจในทางนามธรรมนั้นไม่ใช่หัวใจ ก่อนหัวใจ.

ที่นี้ พระธรรม, พระธรรมไม่ใช่เปลือกนอก, พระธรรมไม่ใช่หนังสือ ไม่ใช่โบลาน ไม่ใช่อย่างนั้น, นั้นมันเป็นเปลือกนอก. เนื้อแท้ของพระธรรม คือ *ปรียัติปฏิบัติ ปฏิเวธ*, คือ การศึกษา การปฏิบัติ แล้ว ได้ผลของการปฏิบัติ ก็คือ ความสะอาด สว่าง สงบ อีก.

ปรียัติ—เรียน ก็เรียนเรื่องสะอาด สว่าง สงบ, *ปฏิบัติ—กระทำ* ก็กระทำเพื่อสะอาด สว่าง สงบ, *ปฏิเวธ—สำเร็จผล* ก็เป็นความสะอาด สว่างสงบ. เราจึงถือว่า หัวใจของพระธรรม ก็คือความสะอาด สว่าง สงบ. อย่าเอาเปลือกนอกมาเป็นเกณฑ์.

ที่^๕พระสงฆ์, ถ้าพระสงฆ์จริง ในหัวใจก็เหมือน
กับพระพุทธเจ้าแหละ. พระสงฆ์ก็เรียนเพื่อสะอาด
สว่าง สงบ, ปฏิบัติเพื่อสะอาด สว่าง สงบ, ได้ผลเป็น
ความสะอาด สว่าง สงบ. ถ้าระดับสูงสุดเป็นพระอรหันต์
ก็สะอาด สว่าง สงบ เต็มที่, หรือจะเป็นโสดาบัน สกิทาคามี
อนาคามี มันก็น้อยลงมา, น้อยลงมา; แต่มันก็มีความ
หมายเป็นความสะอาด สว่าง และสงบ ฉะนั้น พระสงฆ์ก็มี
หัวใจเป็นความสะอาด สว่าง สงบ.

นี้เรียกว่า พระพุทธจริง พระธรรมจริง พระสงฆ์
จริง คือความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิต^๕. นี้เราก็
เอามาใส่ในหัวใจเราได้ โดยทำจิตของเรา^๕นี้แหละ, พยายาม
ทำจิตของเราให้สะอาด สว่าง สงบ, นั่นก็คือ พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ มาอยู่ในหัวใจของเรา ตามมาก
ตามน้อย; จะเป็นพระพุทธเจ้าน้อยๆ พระธรรมน้อยๆ
พระสงฆ์^๕น้อยๆ ก็ยังดีกว่าไม่มีเสียเลย.

สาม ส. เกี่ยวกับพุทธบริษัท.

พุทธบริษัท แปลว่าอะไรคุณทราบไหม? บริษัท :
บริ แปลว่า ครอบ ๆ ษัต แปลว่า นิ่ง; บริษัท แปลว่า นิ่ง

เป็นวงรอบ ๆ, รอบ ๆ อะไรสักอย่างหนึ่ง. ถ้าเป็นพุทธบริษัท
ก็นั่งรอบ ๆ พระพุทธเจ้า.

จะไปนั่งรอบได้ที่ไหน? พระพุทธเจ้านิพพานแล้ว
เผาแล้ว ก็ต้องเอาพระพุทธเจ้าจริงที่ยังอยู่ คือหัวใจของท่าน,
คือความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตนี้.

จะมานั่งล้อมได้อย่างไร? ก็ทำจิตของเราให้เป็น
อย่างนั้น. สิ่งนั้นก็มาอยู่ในหัวใจของเรา, เราก็นั่งล้อมได้
ด้วยจิตใจ.

นี่เป็นพุทธบริษัทจริง ก็เป็นอย่างนี้ นั่งล้อม-
รอบพระพุทธเจ้าได้, นั่งล้อมรอบพระธรรมก็ได้,
พระสงฆ์ก็ได้. แต่เดี๋ยวนี้เรามีคำเดียวว่า พุทธบริษัท
นั่งล้อมรอบพระพุทธเจ้า, โดยเอาพระพุทธเจ้าจริง ไปใส่ไว้
กลางหัวใจของเรา. นี่เราสามารถที่จะทำให้มีพระพุทธเจ้าจริง
ขึ้นในหัวใจของเรา.

เราจะเรียกว่า ถึงพระพุทธเจ้า ก็ได้นะ, นี่ถึงจริง ๆ
คืออย่างนี้; *ไม่ใช่ พุทธิ สรณิ คจฺฉามิ แต่ปาก.* ถึงแต่
ปากนั้นมันไม่ได้; ถึงจริง ๆ ต้องเป็นอย่างนี้ : เอาพระ-

พุทธเจ้าจริง พระธรรมจริง มาใส่ไว้ในหัวใจของเรา,
นี่ก็จริงจริง ๆ.

เรากลัวพูดให้มากไปกว่านั้นว่า เราสมเป็นอันเดียว
กันกับพระพุทธเจ้าเลย เพราะท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา.
นี้อาจจะกลัวพูดไปถึงว่า *เราก็เป็นพระพุทธเจ้าด้วยเหมือนกัน ;
เพราะว่าพระพุทธเจ้าแท้จริง มาอยู่ในหัวใจของเราเสียแล้ว.*

นี่คือเครื่องมือ ทำให้ความเป็นพุทธบริษัทของเรา
สมบูรณ์. ความสะอาด ความสว่าง ความสงบ เป็นสิ่งที่
เราทำให้เกิดขึ้นได้ ในหัวใจของเรา; นั่นคือการ
ทำให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เข้าไปอยู่ในหัวใจ
ของเรา; ไม่มีอะไรดีกว่านี้.

คุณ สนใจเรื่องความสะอาด สว่าง สงบ ให้ถูก
จุด, ให้เต็มที่ เต็มความหมายเถอะ จะมีประโยชน์มาก.
นี่ตอนหนึ่งแล้วนะ สะอาด สว่าง สงบ ทำให้เรามีพระ-
พุทธเจ้าในหัวใจของเราได้.

จิตว่างประกอบด้วย สะอาด สว่าง สงบ.

ที่ขั้นตอนที่ ๒ ที่ผมพูดด้วยคำว่า จิตว่างประกอบ
อยู่ด้วยภาวะสะอาด สว่าง สงบ.

คำว่า จิตว่าง นี้ ผมพูดมาหลายปี ๑๐ กว่าปี
แล้ว, จนกระทั่งบัดนี้ยังมีคนไม่เข้าใจอยู่นั้นแหละ; เพียง
แต่ว่าเข้าใจเพิ่มขึ้น ๆ. แต่ยังมีคนที่ไม่เข้าใจ เข้าใจเขว
เข้าใจผิด ชัดแย้งกันไปต่าง ๆ นานา; เดียวก็จะพูดเพื่อ
ให้เข้าใจ.

ที่จะมี สะอาด สว่าง สงบ จิตก็ต้องว่าง, หรือ
ถ้ามีสะอาด สว่าง สงบ แล้วจิตมันก็ว่าง. ถ้าจิตไม่สะอาด
ก็ไม่ว่าง, ไม่สว่าง ก็ไม่ว่าง, ไม่สงบ ก็ไม่ว่าง. ไม่สะอาด
ไม่สว่าง ไม่สงบ ก็คือไม่ว่าง; ถ้าว่างมันก็สะอาด สว่าง
สงบ.

คำว่า จิตว่าง ในที่นี้ หมายถึง จิตกำลังไม่ได้ยึดมั่น
ถือมั่นอะไร, ใจความสำคัญมีอยู่ที่นั่น. จิตไม่ได้เกิด
กิเลสอุปาทานยึดมั่นถือมั่นอะไร นั่นเรียกว่า จิตว่าง;
เหมือนเมื่อมือไม่ได้จับอะไร ก็เรียกว่ามือของเรากำลังว่าง,
พอมือของเราไปจับอะไรเข้าเสียแล้ว มือของเราก็ไม่ว่าง.
จิตไม่ได้เกิดอุปาทาน ไปจับฉวยอะไรเข้าไว้ ก็เรียกว่าจิตว่าง.

จิตนี้ต้องมีอารมณ์เสมอแหละ จิตนี้ก็ต้องมีอารมณ์
สำหรับรู้สึกทางจิต; แต่ถ้ามันไม่ได้จับฉวยอารมณ์ใดๆ

เลย ไม่ได้ยึดมั่นอารมณ์ใดๆเลย ก็เรียกว่ามันว่าง. แม้จิตจะรู้สึกต่ออารมณ์; แต่ไม่ได้จับจวบอารมณ์นั้นโดยความเป็นตัวตน หรือของตน. จิตนี้ต้องมีอารมณ์เสมอไม่อย่างนั้นไม่เป็นจิต; มันเป็นจิตต่อเมื่อมีอารมณ์มาร่วมด้วย.

ที่^๕นี้ที่ว่าง นั้น ไม่ใช่ว่างจากอารมณ์. จิตต้องมีอารมณ์ มันจึงจะเป็นจิตขึ้นมา ชนิดหนึ่งๆ แต่เมื่อไม่ได้จับจวบอารมณ์ใดๆโดยความเป็นตัวกู—เป็นของกู, หรือโดยความเป็นตัวตน หรือของตน; จิตนั้นมันก็ไม่มีการจับจวบ; เมื่อไม่มีการจับจวบ ก็เรียกว่ามันว่าง.

มีบางคนยังไม่เข้าใจภาวะจิตว่าง.

ที่^๕นี้บางพวก เช่นพวกอภิธรรม^๕ เขาว่าจิตว่างไม่ได้ เพราะจิตต้องมีอารมณ์ ว่างจากอารมณ์. ก็ถูกแล้วจิตมีอารมณ์; แต่จิตไม่ได้จับจวบ; เหมือนกับมือไม่จับจวบก็ยังไม่เรียกว่าว่าง. ความว่างในที่นี้หมายถึงไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น.

มัน อาจจะเอาความว่าง^๕ เป็นอารมณ์ก็ได้ เอา
 ความสะอาดเป็นอารมณ์ก็ได้ เอาความสว่างเป็นอารมณ์
 ก็ได้, เอาความสงบเป็นอารมณ์ก็ได้, แต่ว่า ไม่ยึดมั่น
 ถือมั่น. ไม่ยึดมั่นถือมั่นความสะอาด, ไม่ยึดมั่นถือมั่น
 ความสว่าง, ไม่ยึดมั่นถือมั่นความสงบ, โดยความเป็นตัวตน
 ของจิต หรือว่าของธรรมเหล่านั้น.

หรือ แม้จิตจะมีอารมณ์ว่าง กำหนดอารมณ์ว่าง
 ก็ไม่จับฉวยยึดมั่นอารมณ์ว่าง ไม่ยึดมั่นในความว่าง; จิต
 ก็ยังคงว่างอยู่. จิตรู้สึกว่างจากการจับฉวย รู้สึกต่อความว่าง
 ความว่างนั้นก็^๕เป็นอารมณ์ของจิต; แต่จิตไม่จับฉวยเอา
 ความว่างนั้น โดยความเป็นตัวตน; ฉะนั้นจิตนั้น
 ก็ยังว่าง.

๕ จิตมีภาวะสะอาด ก็ไม่ได้จับฉวยเอาภาวะ
 สะอาดมาเป็นตัวตน—ของตน, เป็นเพียงอารมณ์เฉย ๆ ก็ยัง
 คงว่าง. สะอาดแล้วสว่าง; จิตมีภาวะสว่าง รู้สึกต่อ
 ความสว่าง มีสว่างนั้น^๕เป็นอารมณ์ แต่ก็^๕ไม่จับฉวยมาเป็น
 ตัวตนมันก็ยังว่าง. ๕ จิตมีภาวะสงบ ไม่ได้จับฉวย

เอาความสงบมาเป็นตัวตน หลงไหลอะไรอยู่ นุ่มน กียัง
ว่าง.

จิตไม่ว่างจากอารมณ์ จริง; แต่ว่าง จาก
ความยึดมั่นถือมั่นต่ออารมณ์ได้. ฉะนั้น เมื่อใดไม่ม
ความยึดมั่นในสิ่งใดเลย ก็เรียกว่า จิตนี้ว่าง. **จะยึด**
ความว่างเป็นอารมณ์นั้นมันยึดไม่ได้อยู่คี่ละ; แล้วจิตมันก็
ไม่ยึด เพราะจิตมีปัญญา มันฉลาดเสียแล้ว. จิตว่าง
นั้นประกอบอยู่ด้วยปัญญาสูงสุด เพราะมันไม่ยึด; ถ้ายึด
ก็โง่, ถ้าฉลาดรู้จริง มันก็ไม่ยึด, จิตฉลาดรู้จริงนั้น
เห็นโลก คือสิ่งทั้งปวง โดยความเป็นของว่าง. นี่
เห็น นี้คือ ทศณะ คือ ญาณะ คือ ปัญญา. จิตมีปัญญา
มีญาณ มีทศณะ เห็นสิ่งทั้งปวง ว่าง : โลกนี้ว่างจากตัวตน
ว่างจากสิ่งที่จะเป็นตัวตน, และว่างจากสิ่งที่จะเป็นของตน.

พระพุทธภาษิตสอนให้รู้จักความว่างก็มีอยู่.

อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา สุญฺญเณ น สุญฺญเณ กิ
ว่างจากอดีตา, ว่างจากอัตตนิยา, ว่างจากความหมายที่จะ
เป็นตัวตน, ว่างจากความหมายที่จะเป็นของตน. เมื่อจิตนี้

เห็นอันนี้ด้วยปัญญา แล้วมันจะบ้าไปยึดมั่นถือมั่นอะไรได้; มันเห็นโดยความเป็นของว่างจากตัวตนและของตนแล้ว จิตก็ไม่ใช่ยึดถือ เพราะมันยึดถือไม่ได้ มันเห็นความที่ยึดถือไม่ได้ เพราะว่าโลกนี้เป็นของว่าง. ที่นี้จิตก็พลอยว่างจากการยึดถือไปด้วย จิตในสภาพอย่างนี้เรียกว่า จิตว่าง คือไม่ใช่ยึดถืออะไรเลย โดยความเป็นตัวตน หรือของตน.

ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้เรา^{นี้}พิจารณา แม้แต่อาหาร บิณฑบาต จีวร เสนาสนะ เกสัช โดยความเป็นนิสสสตโต นิขัวิ สุลโธ นั้น; ว่างจากตัวตนอย่างนั้น เป็นบทเรียนแรกที่สุด. อย่าไปยึดถืออาหารบิณฑบาต จีวร เสนาสนะ เกสัช อะไรเลย; ทั้งที่เราต้องการอย่างยิ่ง; มีประโยชน์อย่างยิ่ง, อาศัยอยู่อย่างยิ่ง, ก็อย่าได้ไปยึดถือ โดยความเป็นตัวตนเลย. สิ่งเหล่านี้ก็รวมอยู่ในคำว่า "โลก". เขาใช้คำว่า โลก รวมหมดไม่ว่าอะไร; จะเป็นร่างกายก็ได้, เป็นจิตใจก็ได้, มันเป็นโลกไปหมด, ทั้งหมดนั้นมันว่างจากตัวตนและของตน.

พอจิตเห็นอันนี้ จิตก็ว่าง จิตก็ไม่ใช่ยึดถือ; มันก็ว่างเอง เเฉยเอง; ฉะนั้น จิตจึงมีอิสระภาพ. ถ้าจิต

ไปจับฉวยอะไรเข้าไว้ มันก็เป็นทาสของสิ่งนั้น. ^{๔๕} ทัศนเมื่อ
 ไม่จับฉวยอะไรเลย จิตก็มีอิสรภาพ คืออิสระ. อิสรภาพ
 ของจิต คือ จิตไม่จับฉวยอะไร; ^๕ ทัศนความว่างนี้คือ
 อิสรภาพ.

จิตว่างมีสมรรถนะสูง ทำให้เป็นสุข ทำงานได้ผลดี.

^๕ ทัศน เมื่อจิตไม่เป็นทาสของอะไร จิตนี้ก็มี
 อำนาจ มีกำลัง มีพละานุภาพ มีสมรรถนะ. จิตที่ว่าง
^{๕๕} มีกำลังสูงสุด, มีอานุภาพสูงสุด, มีอิสรภาพสูงสุด, แล้ว
 มันก็ทำอะไรได้ดี, ทำอะไรได้ดี. ฉะนั้นผมจึงพูดว่า ทำ
 งานทุกชนิดด้วยจิตว่าง; พวกที่เขาเข้าใจไม่ได้ เขาก็โห่
 เพราะเขาไม่เข้าใจ ทำงานด้วยจิตว่างได้อย่างไร?
 คือ ทำงานด้วยจิตที่ว่างจากความยึดถืออะไรอยู่. จิตนี้
 กำลังเป็นอิสระที่สุด, จิตนี้กำลังมีปัญญาที่สุด; ^{๕๕} คือมี
 สะอาดที่สุด, สว่างที่สุด, สงบที่สุด, นั่นแหละ.

จิตที่ไม่ได้เป็นทาสของอะไร ไม่จับฉวยอะไร
 ก็เป็นจิตอิสระเฉลี่ยวณลาด; ถ้าไปจับฉวยอะไร มันก็

เป็นทาสของสิ่งนั้นเสียแล้ว; มันไม่อิสระ, มันไม่อาจจะ
เฉลียวฉลาดได้ เพราะไปตกเป็นทาสของสิ่งนั้นเสียแล้ว.

ฉะนั้น อย่าไปเป็นทาสของอะไร คือ อย่าไป
ยึดมั่นอะไร มันก็อิสระคล่องแคล่ว แล้วก็มีการ; ฉะนั้น
จิตว่างทำงานได้ดี, ทำงานยากๆ ได้ดี คิดเก่ง จำเก่ง นึก
เก่ง อะไรก็เก่งไปหมด. ทำงานด้วยจิตว่าง งานนั้นจะ
เป็นผลดี.

ที่พิเศษประเสริฐที่สุด ก็คือว่า มันเป็นความสุขอยู่
ในตัวมันเอง, มันเป็นความสุขอยู่ในตัวมันเองโดยอัตโนมัติ.
พอจิตว่างแล้วก็มีความสุขที่สุดเลย; แล้วไปทำอะไร
เข้าก็ทำได้ดี : จะทำการทำงานในโลกนี้ก็ทำได้ดี, จะปฏิบัติ
เพื่อไปนิพพานก็ทำได้ดี.

ฉะนั้น ขอให้ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง. อย่ามี
ตัวกู — ของกูเป็นผู้ทำงาน, อย่ายึดเอาจิตเป็นตัวกู — ของ
กูเป็นผู้ทำงาน, ให้มันเหลือแต่จิต มันเป็นจิตเท่านั้น.
เลิก ตัวกู — ของกู เลิกตัวตนเสีย ให้เหลือแต่จิต.

ถ้าเราอยากมีตัวเรา เรายังเสียกายตัวเราอยู่
 อยากมีตัวเรา ก็ให้มันเป็นอันเดียวกับจิตที่ว่างไปเสีย
 ก็แล้วกัน, ก็ไม่ต้องมีตัวเราอีกส่วนหนึ่ง เหลือแต่จิตที่ว่าง
 เราก็จะมีอนุภาพทางจิตทางปัญญามาก.

ยกตัวอย่างเหมือนว่า คุณจะเอาก่อนหินมาขว้างให้
 ถูกต้นไม้ต้นนี้ คุณอย่ามีตัวคุณที่เป็นผู้ขว้าง. ให้เลิกตัวตน
 เสีย ให้มันเหลือแต่จิต; เอาตัวตนไปเป็นอันเดียวกับจิต
 เสีย, แล้วจิตมันทำของมันเองได้; ไม่มีตัวเราที่จะเป็นผู้
 ขว้างผิด หรือขว้างถูก, แล้วจะดีใจ หรือจะเสียใจ นี้เลิก
 หหมด ให้เหลือแต่จิต เป็นจิตไปเสียเอง.

เอ้า, ถ้าให้ดีกว่านั้น จิตก็อย่าให้มีเลย มีแต่การ
 ขว้าง. ให้ตัวเราก็คือ จิตก็ตี เป็นการขว้างเท่านั้น, แล้ว
 มันก็จะขว้างถูก ด้วยอำนาจของความว่างของจิต ซึ่งเป็น
 ธรรมชาติสูงสุดขึ้นมา.

นี่ความเป็นสมาธิก็มีมาก ถ้ามีตัวเราอยู่มันพุ่ง
 ชาน, ถ้ามีจิตอยู่ก็ยิ่งพุ่งชาน. อย่ามีเสียทั้ง ๒ มีแต่การ
 ขว้างลึมหหมดไม่มีอะไร มีแต่การขว้างโดยธรรมชาติ อย่างนี้
 ก็จะมีผล.

จิตนี้ไม่ยึดถืออะไร มันว่างอยู่เสมอ; เราเรียก
กันว่า จิตว่าง ทำงานได้ดี สนุกสนานในการทำงาน ไม่ต้อง
รีบเลิกทำงานไปอาบอบนวด นั่นเพราะมันสุขอยู่ที่นี้แล้ว
จะไปอาบอบนวดทำไม.

สุขอยู่ด้วยการกระทำด้วยจิตว่างนี้ มันมากกว่าที่จะ
ไปทำอย่างนั้น; มีความสุขอยู่ในตัวความว่าง, มีความ
สะอาด อยู่ในตัวความว่าง, มีความสว่าง อยู่ในตัวความว่าง
มีความสงบ อยู่ในตัวความว่าง, เป็นปัญญาสูงสุด.

เมื่อจิตมันว่างจากกิเลส ว่างจากความยึดถือโดย
ประการทั้งปวง; มีปัญญาสูงสุด มีแสงสว่างที่สุด มี
สมรรถนะมากที่สุด นั่นคือจิตที่หลุดพ้น. จิตที่หลุดพ้น
ไปจากความยึดถือ นั่นคือจิตว่าง.

ฉะนั้น จำไว้ว่า สะอาด สว่าง สงบ เป็นองค์
ประกอบของจิตว่าง, เป็นคุณสมบัติของจิตว่าง. จิตว่าง
ประกอบอยู่ด้วยคุณสมบัติ คือสะอาด สว่าง และ สงบ.

สรุปได้ว่า ปฏิบัติใหม่ ๓ ส.

จะสามารถและเป็นสุข.

นี่เราพูดกันถึงเรื่องนี้ ซึ่งเป็นคำพูด ๓ คำ สะอาด สว่าง สงบ เอาเป็นพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ มาใส่ใจเราก็ได้; ถ้าเข้าไปอยู่ในนั้นแล้วจิตว่าง ไม่มีตัวตน ไม่มีของตน, ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู, ก็เป็นสุขทันที มีสมรรถนะในการกระทำการงานในหน้าที่.

พระพุทฺธเจ้าท่านก็ทำหน้าที่ของท่านด้วยจิตว่าง. พระอรหันต์ทั้งหลาย, พระอริยเจ้าทั้งหลาย, ก็ทำหน้าที่ของท่านด้วยจิตว่าง; ท่านจึงทำได้ดี และมีความสุขอยู่ที่นั่น. นี่เราเป็นลูกศิษย์ เราก็ทำตามอย่าง ขอให้เข้าใจความว่างจิตว่าง แล้วทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง จะไม่มีความทุกข์เลย, จะเป็นสุขอยู่ในตัวการกระทำ, แล้วทำได้ดีด้วย.

นี่เรื่องสิ่งทั้ง ๓ นี้ คือภาวะ สะอาด ภาวะ สว่าง ภาวะ สงบ มีอยู่ที่จิต ก็เป็นจิตสะอาด สว่าง สงบ, แล้วจิตนั้นไม่ยึดถืออะไร โดยความเป็นตัวตนของตน จิตนั้นก็คือจิตว่าง.

นี้หวังว่าคุณคงจะเข้าใจคำว่า จิตว่าง อย่างถูกต้อง
 อย่างนี้, แล้วใช้ประโยชน์ให้ได้. พวกโน้นนะเขาถือว่า
 จิตว่างไม่ได้ เพราะมีอารมณ์ ก็ถูกแล้ว; จะมีอารมณ์ก็มี
 ไปสิ เมื่อไม่ได้ยึดถืออารมณ์ แล้วมันก็ว่าง.

ฉะนั้นเรามีเงินโดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นในเงิน จิต
 ก็ยังว่าง, หรือมีอะไรก็ตาม ที่มันเป็นหน้าที่การงาน มีอะไร
 ก็ต้องทำไป โดยที่ระมัดระวัง, อย่าให้มันไปยึดมั่นถือมั่น
 เข้า ไปยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดแล้ว สิ่งนั้นมันจะกัดเอาเจ็บปวด
 แผลละ.

คุณจำไว้ ไปคอยสังเกต ไปยึดมั่นสิ่งใด สิ่งนั้น
 มันจะกัดเอาเจ็บปวด. ถ้าไม่ยึดมั่น กว้าง ก็ไม่รู้จักกัดใคร,
 ไม่มีอะไรจะกัดใคร มันก็ไม่เป็นทุกข์ ไม่เจ็บปวด.

นี่คำบรรยายครั้งที่ ๘ เรื่อง สะอาด สว่าง สงบ
 ทำให้เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในใจของเรา
 ได้จริง, ทำให้เรามีจิตว่าง ซึ่งเป็นสุขอยู่ในตัวมันโดย
 อัตโนมัตติ, และมีสมรรถนะ มีอานุภาพ ที่ทำหน้าที่การงาน
 อะไรให้มีผลดีถึงที่สุด.

ขอกำชับเป็นคำสุดท้ายอีกว่า จงทำงานทุกชนิด
 ด้วยจิตว่าง; ยังมีก่อนะ ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่าง

สิ้น กินอาหารของความว่างอย่างพระกิน ตายเสร็จสิ้น
แล้วในตัวแต่หัวใจ; ^๕หมายความว่า ตั้งแต่เกิดมาอย่าได้
ยึดถืออะไรว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา, ให้มันว่างมาแต่แรก
เกิดมา.

เฮ้, ^๕นมการบรรยายกันเพียงเท่านั้น ^๕สำหรับวันนี้
แล้วก็ปิดประชุม.

ปฤชณคนหนา

หนาด้วยความ เห็นแก่ตัว มัวยัดมัน

ว่าตัวฉัน - ของฉัน มัวมันหมาย
เป็นตัวตน นอก-ใน ใจหรือกาย
ตั้งแต่เกิด จนตาย ไว้เป็นตัว
ด้วยอำนาจ อวิชา ดังตาบอด
เกิดขึ้นสอด ไปทุกกาล สถานที่
ต้องหลงรัก หลงโศก เกิดโรคกลัว
เป็นไฟค้ำ ใจกาย ให้อ้อนรน
อย่างนี้แล เวียนวาย ในวัฏฏทุกข์
ไม่เยือกเย็น เป็นสุข สักเสี้ยนขน
เห็นตัวทุกข์ ว่าเป็นตน, ของตน
นี่แหละหนา ปฤชณ คนหนาจริง.

พุทธมร อินทวิบูล

